ئافرەتان
و
فێر بوونـــی
زانستـــی شەرعـــی

نووسین و ئامادەکردنی
ماموٚستا : محمد عبدالرحمن لطیف
بەکالوٚریوس لە زانسە شەرعی‌یەکان دا

www.ba8.org

بسم الله الرحمن الرحيم

دەسپێك

خـوێـنـەری بەڕێـز :

ئـەم زنجیرەیە : (**ئافرەت لە سایەی ئیسلامدا**) چەند بابەتێکی زانستی تێدا دەخرێتە بەر باس و لێکۆڵینەوە سەبارەت بە :

* ئەرك و مافەکانی ئافرەت لە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا .
* ڕێز و پلە و پایەی ئافرەتان لە ئاییني پیرۆزی ئیسلامدا .
* هەڵوێستی ئیسلام سەبارەت بە ستەم لێکردن و بەکارهێنانی توندوتیژی دژ بە ئافرەتان .
* وەڵامی ئیسلام و موسڵمانان بۆ ئەو گومان و ڕەخنانەی کە لە ئاییني پیرۆزی ئیسلام دەگیرێن سەبارەت بە ئافرەتان .
* هەروەها چەندین بابەتی تری زیندوو کە لەم ڕۆژگارەدا بوونەتە بنێشتە خۆشەی سەر زاری چەندین کەسایەتی لە ئیسلام تێنەگەیشتو .

نووسەر

مامۆستا : محمد عبد الرحمن لطیف

ووتارخوێنی مزگەوتی گوندی حاجی‌لەر

(٢٤ / محرم / ١٤٢٧ ك)

کەلار / کوردستان

==

بسم الله الرحمن الرحيم

* **ڕێـخـۆشکار** :

إن الـحمد لله ، نحمده ، ونستعينه ، ونستغفره ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ، ومن سيئات أعمالنا ، من يهدِهِ اللّهُ فلا مضِلَ له ، ومن يضلِلْ فلا هادي له .

وأشهد أنْ لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، وأشهد أن محمداً عبده ورسولـه .

أما بعد :

فإن خـير الـحديث كتاب الله ، وخير الـهدي هدي محمـدٍ (ﷺ) ، وشر الأمـور محدثاتـها ، وكُل محدثـةٍ بدعـة ، وكل بدعـةٍ ضلالـة ، وكل ضلالـةٍ في الـنـار .

خـوێـنـەری بەڕێـز :

ئـەم نامیلکەیەی بەر دەستت بابەتێکە لە بابەتە زۆر گرنگ و بە سوودە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری (**ڕێگای ڕاست**) کە لە ژمارە (٣) دا بـڵاوکراوەتەوە ، بە پێویستمان زانی وەك نامیلکەیەکی سەر بەخۆ بیخەینە بەر دەستی خوێنەرانی بەڕێز ، بۆ ئەوەی بە ئاسانی بتوانن سوودی لێببینن لە سەر شێوازی نامیلکەیەك کە هەڵگرتنی سوك بێت بۆ ئێوەی سەنگین .

نووسەر

٢٢ / ربيع الـثانـي / ١٤٢٤ ك

کەلار / کوردستان

پێشەکی

شاراوە نی‌یە کە زانستی شەرعی کلیلی هەموو چاکەیەکە و دەرگای هەموو بەختەوەری‌یەکە .

وە مەرجە بۆ بەدیهێنانی فەرمانەکانی خوای پەروەردگار و پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) بە شێوازێکی تەواو و ڕێك و پێك و جوان .

هەروەها زانستی شەرعی دەبێتە پاڵنەر بۆ :

* خۆ ڕازاندنەوە بە هەموو ڕەوشتێکی بەرز و پیرۆز .
* بەدەست خستنی خۆشەویستی خوای پایە بەرز .
* ڕزگار بوون لە تاریکی نەفامی و گومڕایی .

*** گرنگی پێدانی ئیسلام بە ئافرەتان لە بواری فێرکردندا :**

پێغەمبەری خوا (ﷺ) زۆر گرنگی داوە بە فێرکردنی ئافرەتان لە زانستی شەرعیدا ، بۆیە دەبینین زۆر بە گەرم و گوڕی‌یەوە ڕووی لە ئافرەتە موسڵمانەکان کردووە و وەڵامی پرسیارەکانیانی داوەتەوە و گەڕاوە بەدوای زانینی هەواڵیان و زۆر بە جوانی گوێی بۆیان گرتوە و سەردانی هەندێکیشیانی کردووە و بۆیان پاڕاوەتەوە لە خوای گەورە و ئامۆژگاری و ڕێنمایی کردوون ، وە لە هەموو هەفتەیەکدا ڕۆژێکی بۆیان دیاری و تایبەت کردبوو بۆ ئەوەی فێری زانستی شەرعیان بکات تاوەکو بتوانن بەختەوەری دونیا و دوا ڕۆژیان بەدەست بێنن .

بۆیە ئەم هەڵوێستانەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە گەڵ ئافرەتاندا چەند هەنگاوێکی پێویست و بەسوود بوون و کاریگەرییان هەبوو لە چاندنی باوەڕێکی بتەو لە ناو دڵیاندا ، وە ئەو هەڵوێستانە پاڵنەرێکی زۆر بەهێز بوون بۆ بەدەست خستنی زانستی شەرعی لە لایەن پێغەمبەری خواوە (ﷺ) دوای ئەوەی کە ڕێگای یەك خوا پەرستی و شوێنکەوتنی پێغەمبەر (ﷺ) لە دڵیاندا جێگیربوو .

وە ئاسانیش نەبوو لەسەر ئافرەتی موسڵمان هەڵسێت بەکاری ئیسلامەتی خۆی و ئەرکە شەرعیەکانی بەجێ بێنێت ئەگەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) چاودێری حاڵی ئافرەتانی نەکردبایە و هانیانی نەدایە و پشت گیری لێ نەکردنایە لەسەر فێربوونی زانستی شەرعی و پاشان کردەوە کردن بەو زانستەی کە فێری دەبوون و بانگەوازکردن بۆ ئیسلام ، بۆیە دەبینین پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی چەندین ئافرەتی کردووە بۆ ئەوەی ئاگادار بێت لە حاڵیان و دڵیان بداتەوە و پەیوەندی کۆمەڵایەتیان لە گەڵ هەبێت و پاشان ئەو سەردانە ببێتە هەلێك بۆ ئەوەی فێری هەندێك ڕەوشت و ئەرکە شەرعیەکان بن و ئامۆژگاریان بکات و دوعای خێریان بۆ بکات لای خوای پایە بەرز .

لەو ئافرەتانەی کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی کردوون :

- دایکی حەڕام و دایکی سولەیم کە هەردووکیان کچی مەلحان بوون و ئافرەتی دووەمیشیان دایکی ئەنەسی کوڕی مالك بووە و یەکەمیشیان خوشکی دایکی بووە[(١)].

- وە سەردانی دایکی وەرقەی کچی (عبد الله)ی ئەنصاری کردووە و مژدەی شەهیدی پێداوە و بانگدەرێکی بۆ داناوە و فرمانی پێکردووە کەپێش نوێژی کەس و کاری بکات لە ماڵی خۆیدا [(٢)].

- هەروەها ئافرەتێکی تر کە ناوی (الربيع بنت المعـوذ) بووە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی کردووە لە بەرەبەیانی ڕۆژی گواستنەوەی دا دوای (جەنگی بەدر) [(٣)].

وە چەندین نموونەی تر هەیە لەم بوارەدا هەموویان بەڵگەن لە سەر ئەوەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) زۆر گرنگی بە ئافرەتان داوە.

*** پێناسەی زانستی شەرعی :**

خوێنەری بەڕێز : لە بەر ئەوەی ئەم بابەتەی بەردەستت باس لە فێربوونی (**زانستی شەرعی**) دەکات ئەوا پێویستە پێناسەکەی بزانیت ، کەوا ئێمە لە چەند دێڕێکدا بە ووتەی چەند زانایەك بۆتی ڕوون دەکەینەوە :

- پێشەوا (محمد بن عبد الوهاب) فەرموویەتی : (**العلمُ :** هو معرفةُ الله ومعرفةُ نبيـه محمـد (ﷺ) ومعرفةُ دين الإسلام بالأدلة .

---

(١) صحيح البخاري رقم : (٦٢٨١) وصحيح مسلم رقم : (٢٤٥٥) و (١٩١٢) .

(٢) صحيح سنن أبـي داود رقم : (٥٥٣) .

(٣) صحيح سنن الترمذي رقم : (١٠٩٠) .

واتە : زانست بریتی‌یە لە : ناسینی خوا و ناسینی پێغەمبەرەکەی (محمـد ﷺ) و شارەزابوونە لە ئایینی ئیسلام بە بەڵگەوە .

ـ وە پێشەوا (ابن القیم) فەرموویەتی : (العلم قال اللهُ قال رسولـه قال الصحابةُ ...) .

زانست بریتی‌یە لە : فەرموودەی خوا و فەرموودەی پێغەمبەر و فەرموودەی صەحابە ...

ـ وە ئیمامی (الأوزاعـي) فەرموویـەتی : (**العلمُ** ما جاءَ عن أصحاب محمد ﷺ ، وما لـم يجيءْ عن أصحاب محمد ﷺ فلـيس بعلم) .

واتە : زانست ئەوەیە کە لە صەحابەکانی پێغەمبـەرەوە (ﷺ) هاتبێـت ، وە ئـەوەی کـە لـە صـەحابەکانی پێغەمبـەرەوە (ﷺ) نەهاتبێت ئەوا علم و زانست نی‌یە .

ـ وە ئیمامی (شافعی) فەرموویەتی :

(كُل العلومِ سِوى **القُرآنِ** مشغلـة
إلا **الـحديثَ** وإلا **الفقهَ في الدينِ**
العلم ما كانَ فيـهِ قال حدثـنا
وما سِوى ذاك وسواس الشياطـينِ) .

واتە : هەموو زانستەکان جگە لە **قورئان** خۆ خەریك کردنـە تەنـها **فەرمـوودە** و **تێگـەیشتن و شـارەزا بـوون لـە دیـن** نـەبێت ، زانست ئەوەیە کە تێیدا بوترێت پێغەمـبەر (ﷺ) فەرموویەتی و جگە لەمەش هەمووی وەسوەسەی شەیتانە .

ـ وە ئیمامی (ابن حجر العسقلانـي) فەرموویەتی : (الـمراد بالعلم : **العلمُ الشرعـي** الذي يفيد معرفةُ ما يجِـب علـى الـمكلفِ من أمرِ دينهِ فـي عباداتِه ومعاملاتِه ، والعلم باللهِ عز وجل وصفاتِه وما يجِب لـه من القيام بأمرِه ، وتنـزيهه عن النقـائص ، ومدار ذلك علـى التفسير والفقه والـحديث) [٤].

واتـە : مەبەسـت بـە زانسـت : زانسـتی شـەرعی‌یە کـە سـودی شـارەزابوونی تێدایـە لـەوەی کـە پێویسـتە لـە سـەر هـەموو موسڵمانێکی ئەرك لە سەر (تەکلیف لێکراو) لە بواری ئاینەکەیدا لە پەرستنەکانی و لە هەڵس و کەوتەکانیدا ، وە زانیاری دەربـارەی خوای گەورە و سیفەتەکانی و ئەوەی کە پێویستە لە سەری لە پێناوی ئەودا پێی هەڵبسێت لە فەرمانەکانی و پاك ڕاگرتنی لـە کـەم و کوڕی ، وە هەموو ئەوانەش ڕاوەستاون لە سەر : تەفسیر و فقه و فەرموودە .

*** حوکمی فێربوون و گەڕان بەدوای زانستی شەرعی‌دا :**

گەڕان بەدوای زانستە شەرعیەکان و هەوڵدان بۆ بەدەستخستن و فێربوونی ئەو زانستانە پێویستە (فرض)ـە لە سەر هەموو موسڵمانێك - چ پیاو بێت یاخود ئافرەت - چونکە هەر کەسێك کردەوەکانی بە پێی بەڵگەی شەرعی نەبێت و لەسەر چاو ڕۆشنی و بەزانستەوە نەیکردبێت ئەوا خوای گەورە کردەوەکەی لێی وەرناگرێت و ڕەتی دەکاتەوە و قبوڵی ناکات ، وەك شاعیر دەفەرموێ :

وكل من بغير علمٍ يعملُ
أعماله مردودة لا تقبلُ

واتە : (هەر کەسێك بە بێ زانستی شەرعی و بەبێ بەڵگەی شەرعی کردەوە بکات ئەوا کردەوەکانی ڕەت دەکرێتەوە و لێی قبوڵ ناکرێت) .

بۆیە خوای پەروەردگار فەرمانی کردووە بە فێربوونی زانستی شەرعی پاشان فەرمانی بە کردەوە و گوفتار کردووە وەك فەرموویەتی :

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ﴾ [سورة مـحمد : ١٩] .

واتە : بزانە کە هیچ پەرستراوێك نی‌یە شایستەی پەرستن بێ جگە لە (الله) ، وە داوای لێخۆشبوون بکە بۆ تاوانەکانت ، لەبەر ئەمە ئیمامی بوخاری فەرموویەتی :

(باب العلم قبل القول والعمل ، والدليل قوله تعالـى :

---

(٤) فتح الباري شرح صحيح البخاري : (١ / ١٨٧) .

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ﴾ ، فبدأ بالعلم قبل القول والعمل)[٥].

واتە : بابەتی زانست پێش گوفتار و کردار ، بە بەڵگەی فەرموودەی خوای پایەبەرز کە فەرموویەتی : ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ﴾ ، دەبینین بە زانست دەستی پێکردووە پێش گوفتار و کردار .

وە بەڵگە لەسەر (واجب)ێتی فێربوونی زانستە شەرعیەکان لە قورئان و فەرموودە پیرۆزە صەحیحەکانی پێغەمبەردا (ﷺ) زۆرن بەڵام ڕونترین و ئاشکراترین بەڵگە باس دەکەین بە پشتیوانی خوای گەورە :

پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : ((طلب العلم فريضة على كل مسلم))[٦].

واتە : بەدەست خستن و گەڕان بە دوای زانستی شەرعی دا (فرض) و پێویستە لە سەر هەموو موسڵمانێك .

وە ئەم فەرموودەیە تەنها تایبەت نیە بە پیاوانەوە ، بەڵکو ئافرەتانیش دەگرێتەوە ، چونکە زانایانی شەرع دەفەرموون : (هەر ئایەت و فەرموودەیەك فەرمانی تێدا بوو بۆ پیاوان یان باسی پیاوانی دەکرد ئەوا ئافرەتانیش دەگرێتەوە)[٧] ، وە پێغەمبەریش (ﷺ) دەفەرموێت : ((إنما النساء شقائق الرجال))[٨] واتە : ئافرەتان هاوشان و لە ڕیزی پیاواندان .

بەڵکو لە چەندین فەرموودەی تردا پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە ئاشکرا و بە ڕوونی فەرمان دەکات بە پیاوان کە ئافرەتان فێری زانستی شەرعی بکەن ، وەك لە فەرمودەکەی (مالك)ی کوڕی (الحويرث)دا دەردەکەوێت کە فەرموویەتی : ((أتيت النبي (ﷺ) في نفر من قومي فأقمنا عنده عشرين ليلة ، وكان رحيماً رفيقاً ، فلما رأى شوقنا إلى أهلينا قال : ارجعوا فكونوا فيهم وعلموهم ...))[٩] .

واتە : هاتم بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) لە گەڵ چەند کەسێك لە قەوم و عەشیرەتەکەم ، وە بیست شەو لە لای ماینەوە و پێغەمبەر (ﷺ) بە بەزەیی و نەرم ونیان بوو ، وە کاتێك بینی ئێمە شەیدا و تامەزرۆی خێزان و کەس و کارمانین پیٚی فەرمووین : بگەڕێنەوە وە تیایاندا بن و فێریان بکەن ، واتە لە شەرع فێریان بکەن .

بەڵکو لەمەش ئاشکرا و ڕوون تر فەرموودەکەی (الشفاء)ی کچی (عبد الله)یە کە دەفەرموێت: " لە لای حەفصە بووم ، پێغەمبەری خواش (ﷺ) هات بۆ لامان و فەرمانی پێم کرد و ووتی : ((علميها حفصة كما علّمتيها الكتابة))[١٠].

واتە : ئەو دوعایە فێری (حەفصە) بکە وەك چۆن فێری نوسینت کرد .

وە شێخی ئەلبانی ئەم فەرموودەیەی هێناوە لە ژێر ناو نیشانی (تعليم المرأة الكتابة / واتە : فێرکردنی ئافرەتان لە نووسین) پاشان لە فقە و سودەکانی فەرمودەکەدا دەفەرموێت :

(مشروعية تعليم المرأة الكتابة / واتە : شەرعیەتی فێرکردنی ئافرەتان لە نووسین) ، ومن أبواب البخاري في " الأدب المفرد " رقم : (١١١٨) :

---

(٥) انظر : فتح الباري : (١/ ٢١٠) .

(٦) صحيح سنن ابن ماجه رقم : (٢٢٤) .

(٧) پێشەوا (الحافظ ابن حجر) لە کتێبی (فتح الباري شرح صحيح البخاري) (١ / ٣٣٣) دا لەم بارەیەوە فەرموویەتی : (إنما خص الذكر بالذكر لكون الرجال في الغالب هم المخاطبون والنساء شقائق الرجال في الأحكام إلا ما خص) ، وە بڕوانە هەمان سەرچاوە : (٦ / ٧٤٠) .

واتە : لەبەر ئەوە ڕەگەزی نێر تایبەت کراوە بە باسکردنەوە چوونکە لە زۆرینەی حاڵەتەکاندا پیاوان ڕووبەڕووی لێداوانەکە دەبنەوە و ئافرەتانیش هاوشان و لە ڕیزی پیاواندان لە ئەحکامە شەرعیەکاندا بە گشتی ئیللا ئەو حوکمانە نەبێت کە تایبەت کراون بە ڕەگەزێکەوە .

هەروەها زانای فەرموودەناسی سەردەم (الشيخ الألباني) ڕەحمەتی خوای لێبێت لە بارەی فێرکردنی ئافرەتانەوە لە بواری (نووسین و خوێندن)ەوە فەرموویەتی :

(الكتابة والقراءة [من نعم الله] فلا ينبغي للآباء أنْ يحرموا بناتهم من تعلمها ، شريطة العناية بتربيتهن على الأخلاق الإسلامية كما هو الواجب عليهم بالنسبة لأولادهم الذكور أيضاً ، **فلا فرق في هذا بين الذكور والإناث**) انظر : سلسلة الأحاديث الصحيحة : (١/ ٣٤٧) .

واتە : نووسین و خوێندن [لە نیعمەتەکانی خوای پەروەردگارن] بۆیە ناشایستەیە بۆ باوکان کەوا کچەکانیان بێ بەش و مەحروم بکەن لە فێربوونیان ، بە مەرجێك کەوا لە گەڵ ئەوەشدا گرنگی بدەن بە پەروەردەکردنیان لە سەر ڕەوشتە ئیسلامیەکان هەروەکو چۆن ئەمە پێویستە لە سەریان لە ئاست منداڵە نێرینەکانیان بە هەمان شێوە ، چوونکە لەمەدا - واتە : فێربوونی نووسین و خوێندن - هیچ جیاوازیەك نیە نێوان نێر و مێدا